

Har børn behov for alt det legetøj?

Publ. i BUKS - Tidsskrift for Børne- og Ungdomskultur nr. 39, 1998, s. 98-107.

Sådan lød spørgsmålet, som en journalist stillede en dag for ikke så længe siden. Spørgsmålet kom frontalt, samtidig med at hun præsenterede sig og sit ærinde. »Har børn behov for alt det legetøj?« Det måtte sådan en børnekulturforsker vel kunne give svar på?

Journalister har det med at spørge på den måde og forvente hurtige og enkle svar. Hvis man tøver og åbner med et radikalt »tjah« eller et rungende »måske«, lugter de straks ubeslutsomt akademikerblod og trækker den journalistiske revolver, hvorefter alle ens forsøg på at belyse sagen kommer ynkeligt til kort.

Spørgsmålet her hører til kategorien af såkaldte »det er et godt spørgsmål«-spørgsmål. De er interessante såvel ved det, de spørger om, som ved det, de forudsætter og underforstår; de er banale og tilsyneladende selvindlysende, men drejer man synsvinklen og lader sin undren gå ud over, hvordan spørgsmålet spørger, ligesåvel som hvad det spørger om, så kan det åbne for indsigt i nogle udbredte og grundlæggende synsmåder på både børn, barndom og børnekultur.

Journalistens spørgsmål fremstår umiddelbart som et ukompliceret og kontant udspil, som enhver må kunne forholde sig til og svare på, især da én der beskæftiger sig professionelt med børnekultur og ligefrem forsker i det. Det tager sig selvfølgelig ud, ikke desto mindre forudsætter

besvarelsen af det, at man har nogle parate koder og fælles referencer i beredskab.

Der spørges ind i en ramme, der med næsten uerkendt selvfølgelighed er disponibel for opfattelsen af barndommelige materier. Det hun spørger til er først og fremmest, om det er gavnligt eller skadeligt for børn med legetøj. Ikke blot legetøj, men *alt* det legetøj, som underforstået er et symptom på de viderværdigheder, der hærger nutidens barneliv med en tiltagende forkælelse, som underminerer børns udvikling og opdragelse – og som giver dem stene for brød, spiser dem af med ting og konsum i stedet for menneskeligt samvær.

Legetøjet – og i de kvantiteter – fremstår som et symptom på moderne syge og tidernes forfald. Spørgsmålet får sin mening fra en kontekst af givne forforståelser (for ikke at sige fordomme) og dertil hørende figurer såsom gavnligt /skadeligt, natur/unatur eller ægte værdier/erstatninger og forfald. Disse er disponible forståelsesformer, ikke blot hvor det drejer sig om legetøj og børn, men også for mange andre forhold i det moderne liv. »Legetøj« er i spørgsmålet frit udskifteligt med computerspil, tv, voldsfilm eller antal timer i institution og lignende omstændigheder.

Trækker man den lidt længere, kan børn og legetøj udskiftes fx med nye biler og mænd. Eller: Har kvinder egentlig behov for alt det kosmetik? Dog er det nok karakteristisk, at den type figurer og pro-

blemstillinger især aktualiseres i forhold til børn.

Bekymrethed for børn, og hvad der overgår dem i det moderne livs kværn, er en udbredt og symptomatisk forholdsmåde. Der går knapt en dag, uden at der er en ny børnesag i aviserne at bekymre sig over: Så kan de ikke læse længere, så bliver de voldelige af alt det video, så mangler de voksenkontakt, så er de belastet af for megen opmærksomhed fra de voksne, så skal de voksne på kursus for at lære at sige »nej« til børn, så skal de have sat grænser, så er de pejlerbørn, så har de for meget institutionalisering, så mangler der institutionspladser, så er »den ny børnekarakter« (og den er ikke for køn) osv., osv. – forsømte og forkælede som de er. Vender man synsvinklen, minder disse beskrivelser af moderne børn på en mærkelig måde om portrætter af middelklassens voksne og deres liv. Måske er de snarere udtryk for voksenverdens viderværdigheder projiceret på børn. Bekymring kan der nok være grund til, men dens adresse og grundlag kan der være grund til at sætte spørgsmålstegn ved.

Spørgsmålet eller et lignende kunne være stillet for to hundrede år siden. Det er udtryk for en indgroet kulturel formatering, et genkommende forestillingsmønster, når det gælder børn og barndom. Lige siden den moderne barndom og med den børnekulturen blev institueret, har der været heftige debatter om begge dele. De handlede og handler om, hvad der er gavnligt henholdsvis skadeligt for børn ud fra de mål, man har med børneopdragelsen, og ud fra den grundantagelse, at hvad børn bliver udsat for af kulturprodukter, indskriver sig direkte i dem og påvirker dem heldigt eller uheldigt.

Projekt barndom

At børn, og hvad dertil hører, har antaget karakter af evindeligt problem på den offentlige scene, er en gammel historie, så gammel som den moderne barndom selv. Barndom kan med den franske historiker Philippe Ariès anskues som en social konstruktion, der hører det moderne samfund til, og som udvikles med de borgerlige samfund i 16-1700-tallets Europa. Forkortet fortalt handler det om, at børnene delvis bliver udskilt fra voksenlivet og ikke længere kan tilegne sig de nødvendige sociale og tekniske kompetencer gennem deltagelse. Opdragelsen af børn stiller sig derfor som et problem og et projekt. Den må iscenesættes og forstås på en ny måde. Der bliver investeret store åndelige og materielle ressourcer i dette projekt, pædagogiske teorier og praksis'er udvikles, skolesystemer grundlægges, og som en side af dette udvikles også en særlig kulturproduktion rettet mod børn.

Vi har her oprindelsen til nogle af det moderne samfunds megainstitutioner og til grundlæggende begreber og forståelsesformer, når det gælder børn og barndom. Barndommen blev sat på dagsordenen og har været der lige siden. Efterhånden er børn fra alle samfundsgrupper blevet involveret i projekt barndom.

Barndommen kan betragtes som en af vor kulturs såkaldt »store fortællinger« og vel at mærke én af dem, som endnu ikke er døde. Et af de grundlæggende træk i denne fortælling er, at børn er en slags ufærdige mennesker, som må gennem en udviklings- og opdragelsesproces for at blive »rigtige« mennesker. Det betyder også, at der i kulturen er en underliggende opfattelse af, at børn er nogle, der mangler noget. Sat på spidsen fortolkes barndom som en art mangelsygdom, som børn må

behandles for gennem opdragelse og pædagogisk indsats – og børnekultur. Barnlige aktiviteter anskues som forformer, trin på vejen til det rigtige. I dette århundrede har en psykologisk udviklingstænkning været det centrale grundlag både for forståelsen af børn og den praktiske indretning af børnelivet.

Barndom i opbrud

Med de store opbrud i samfundet i de seneste decennier er også børns liv ændret voldsomt, og den klassiske barndom er gået i skred både som praksis og forestilling. Det betyder, at der er opbrud i de grundlæggende forståelsesformer, som trods mange fejder om børneopdragelse, pædagogik og børnekultur har ligget som et ubetvivlet fundament. Elementære spørgsmål rejser sig igen, såsom: Hvad skal vi stille op med de børn? Hvad er børn for nogle størrelser? Og barndom? Hvordan er børnenes liv? Hvad foretager de sig? Hvordan udtrykker de sig om det, og hvad betyder det?

Symptomerne på, at noget er på færde, er bl.a. førnævnte bekymrethed og »problematisering« af børnene, de accelererende debatter og noget, der ligner rådløshed og kriseoplevelse, fx i forhold til skolen, og hvordan den skal indrettes. Der bliver kortere og kortere mellem reformer og diverse hovsaløsninger på det, der slår ud som stormvarsler i de dagsaktuelle vejrmeldinger.

De fagområder, der traditionelt har været dominerende, når det gælder børneforskning, pædagogik, udviklingspsykologi og socialforskning, er ligeledes inde i et opbrud, hvor grundlagsforståelser og teorier omdefineres.

En af de afgørende ændringer er, at det ikke længere er tilstrækkeligt at anskue

børn som en generaliseret størrelse, der passivt er objekt for opdragelse, udvikling, pædagogik og samfundsudvikling; perspektivet ændrer sig i retning af at betragte børn som både sociale og kulturelle aktører og deltagere, hvilket sætter en ny dagsorden for forskning. For selv om der er lavet megen forskning om børn og frembragt store teoribygninger, er den meste forskning af funktionalistisk tilsnit i tilknytning til det pædagogiske projekt. Den viden, man har om børns daglige liv, om hvad de går og gør med det, og hvordan de udtrykker sig om det, er begrænset, ligesom behovet for at oparbejde et kulturhistorisk perspektiv som grundlag for at forstå barndommen og de moderne tider, trænger sig på. Nogle taler ligefrem om, at et paradigmeskift er på vej.

Utilstrækkeligheden i de traditionelle teorier og synsvinkler viser sig bl.a. i, at der ses en orientering mod kulturteori og analyse såvel som kulturhistorie. Det gælder dels inden for de nævnte områder, men ytrer sig også i, at humanistiske og kulturfaglige områder er kommet i fokus i de senere års børneforskning, hvad der også har at gøre med, at medier og andre symbolsk æstetiske udtryksformer spiller en større og større rolle i børns liv. Man kan således se etableringen af børne- og ungdomskulturstudier ved Odense Universitet i dette perspektiv.

Det fagområde, vi arbejder med i udannelser og forskning, er børnekultur i bred forstand, men med udgangspunkt i nogle centrale hovedtyper og synsvinkler. Hovedområderne er: Barndommens kulturhistorie, børnekulturens klassiske og moderne medier (spændende fra fx børnelitteratur og legetøj til TV og computerspil), børn og unges brug af disse medier, børn og unges kulturelle udtryks-

former, netværk og legekultur samt de kulturudtryk børn og voksne frembringer sammen. Fokus er lagt på forståelsen af, hvad man kan kalde de symbolske og æstetiske medier og udtryksformer, deres historiske, sociale og kulturelle betydning og funktion.

Journalisten aktiverede med sit spørgsmål hele det stofområde og forskningsfelt, som børnekulturstudierne arbejder med. Vi havde dermed to helt forskellige projekter med seancen. I det følgende skitserer jeg nogle af dimensionerne og får på den måde også med legetøj som eksempel demonstreret lidt af forskningsområdet og synsvinklerne.

Hvordan ser det ud med de voksnes behov for legetøj?

Legetøj er et af de klassiske børnekulturmedier, som i symbolske former materialiserer en kulturhistorie, og som samtidig indgår i børns dagligdag og i deres legekultur.

Børnekultur er i udgangspunktet og specielt i form af børnelitteratur, som tidligt var det altdominerende medie, et element i det store barndomsprojekt. Der blev sat meget ind på at udvikle disse medier som redskaber for opdragelsen af børn. De var, hvad vi i dag vil kalde pædagogisk orienterede med en overvejende moralsk og didaktisk funktion. Således også legetøj i sin moderne udgave. Det var kun sekundært til for børnenes eller legens skyld. Leg blev som sådan betragtet som højst problematisk og blev i sine utøjlede udgaver anset for direkte skadelig for opdragelsen. Med legetøjet kunne man slå to fluer med et smæk, dels få børn til at lege pædagogisk korrekt, få de vilde lege under kontrol, og dels præge børnene i den rigtige retning og stimulere deres

udvikling af forskellige ønskværdige kompetencer.

De flotte dukkehuse, man kan se på museerne, var således ikke alene til for pigerens udfoldelse og blå øjnes skyld. De sirlige og skrøbelige tableauer var ikke til fri afbenyttelse, men indgik i sindrige gavegivnings- og belønnings- eller strafritualer. Den finmotoriske stilfærdige leg, de krævede, var et modstykke til udfoldelserne i de vilde kropslige legeformer og indgik i kønsopdragelsens disciplinering af pigerne, deres adfærd, kropslige og verbale udtryk. På lignende måde udvikles andre typer lege og legetøj til redskaber for opdragelsens intentioner, hvorved det nyttige og det lystige efterhånden lærte at gå hånd i hånd. Det er det, man i dag kalder »education«.

På baggrund af denne historie kan man nærme sig en slags svar på spørgsmålet, ganske vist sådan at man må svare i øst, hvor der blev spurgt i vest. Legetøj i dets moderne udgave var noget de voksne havde som projekt, det var dem der udformede det, det var dem der købte det, og de havde om ikke behov for det, så brug for det til deres formål.

Børnene greb det naturligvis også. Legetøj har siden været et megahit børn imellem, og det var det ikke blevet uden børnenes aktive respons og interesse, dog havde de nok ikke helt de samme interesser i det som de voksne og fik noget andet ud af det. På trods af at journalistens spørgsmål nærmest implicerer, at legetøj er noget, børn afpresser voksne, bruger som fix og er afhængige af, kan man dog konkludere, at legetøj i den forstand er et voksenprojekt og tilgodeser et voksenbehov. De voksne har åbenbart brug for legetøj. Hvorvidt de også har behov for alt det legetøj, må der en lidt anden synsvinkel til for at besvare.

Det gode og det dårlige selskab

Også på anden vis er både samfund og voksne dybt afhængige af legetøj. Harmonien omkring legetøjet blev brudt allerede i udgangspunktet. For kunne det tjene opdragelsens interesser, da kunne det også gå i markedets tjeneste, og det gjorde det i en grad, så det allerede i 1800-tallet sammen med andre tvivlsomme kulturprodukter blev murbrækker for de nyeste tiders boomende børnekulturindustrier med deres multimedie-tæppebombardementer af børne- og familieliv. Legetøj og andre børnekulturprodukter har lige siden været tvetydige ud fra voksenverdens synspunkt.

På den ene side er børnekulturen udviklet som en del af den klassiske dannelsesinstitution. På den anden side er store dele af den fra starten markedsorienteret og satser på underholdning i stedet for næringsrigtig oplysning og opdragelse. I dag er denne markeds- eller massekultur i offensiven og ekspanderer voldsomt. Dette modsætningsforhold, disse stridende interesser: Opdragelse, »det gode«, kvalitet og kunst over for økonomi, omsætning og underholdning udløser til stadighed heftige debatter, der i dag handler om fx børn og tv, video og anden kulturel junk-food; legetøj er kun en lille søster i det spil. De to typer børnekultur hører sammen som siamesiske tvillinger, skønt lidenskabelige slagsmål gennem tiden har udspillet sig imellem dem efter devisen *the good guy and the bad guy*.

Mønstret i debatterne er ligeså gammelt som børnekulturen selv, og de nye debatter er langt hen gentagelser af tidligere. Før og omkring 1800 var det den mundtlige folkekultur, eventyr og leg, der blev betragtet som giftige for den opdragelse og de værdier, som man ønskede at bibringe

børnene i middelklassen. Problemet var, at ungerne hellere gik ned i køkkenet eller ud i stalden for at høre på tyendets saftige og sørgelige skrøner og sange fremfor pænt at holde sig til den moralistiske pligtlæsning, som dengang var børnelitteraturens altdominerende hovedtype.

Senere blev fjendebilledet knyttet til triviallitteratur og film. I 1950'erne udløste tegneseriernes og den amerikanske kulturindustri sejrstogt den heftigste debat, som nok er set om børnekultur. Voldsomme lidenskaber udløstes. Der blev ligefrem nedsat et folketingsudvalg, det såkaldt kulørte udvalg, til at tage sig af problemet, og der var ikke grænser for, hvad de spraglede serier kunne påvirke i særdeleshed drengene til.

I de relativt mere afdæmpede debatter, som udløses i dag om video, computerspil og »splatter«-produkter, er synspunkterne og argumenterne de samme. Utøjlede markeds kræfter underminerer den ideelle prægning af børn, og medierne er uden for institutionernes og opdragernes kontrol og formidler tvivlsomme værdier. Bataljerne foregår imidlertid inden for de voksnes børnekultur og er udtryk for en grundlæggende splittelse og interessemodsatning i det moderne samfund. Børnene er genstand for projekterne og interessemodsatningerne.

I dag dominerer multinationale kulturindustrier produktionen. Selv i et lille land som Danmark er omsætningerne enorme. Til eksempel er legetøjsmarkedet på ca. 1,5 milliarder kroner årligt. Der sælges o. 300.000 Barbie-dukke pr. år i Danmark (ca. 1 mio. børn fra 0-18 år, heraf halvdelen piger, af disse ca. 1/3 i Barbie-relevant alder). Det er en uhyre udbredelse, disse produkter har. TV-, video-, reklame- og computerbrancherne

har endnu større omsætninger. Børn og barndom er »interessante« for kulturindustriene, samtidig med at det opleves som et problem, at den moderne medieindustri går bagom den klassiske opdragelse og dens institutioner og formidler sig direkte til børnene.

Journalistens spørgsmål har sin rod i dette kompleks af problemstillinger, og skal man svare på det ud fra ovenstående, da kan man sige, at det ser ud til, at samfundet og dets økonomi til de grader har behov for legetøj og andre børnekulturprodukter. Omsætningerne er så store, at samfundet er dybt afhængig af dem. En forbrugsstrejke fra børnenes side kunne muligvis ligefrem føre til økonomisk kollaps. Vender man sagen på hovedet, kunne man hævde, at børnene aftjener noget af en samfundstjeneste i tid og energi ved at skulle stå model til, plage sig til og måske ligefrem bruge alt det gods. Deres værelser er så fyldt med legetøj og andet barnudstyr, at de knap kan finde sig selv i det. Plageri har de måttet udvikle til en rent ud artistisk udtryksform. Hvad har de ikke af hjemmearbejde med at studere reklamer i diverse medier for at holde sig orienteret. De voksne har behov for alt det legetøj, selvom deres behov er tvetydigt og spaltet i roden.

Hvem plager hvem?

Også på et andet felt har de voksne behov for legetøj og vel at mærke som en nødvendighedsartikel. Det indgår som en central del af iscenesættelsen af familiens livsstil og dagligdag med børnene på linje med alle mulige andre gøremålstyper og genstande som tøj, møbler, biler osv. Forældrene »fortæller« sig selv og deres familieliv til omverdenen og andre voksne gennem det legetøj, deres børn har, og de

måder, de giver eller ikke giver dem det på. Det har ritual-, signal- og symbolværdi for de voksne, internt i familien såvel som udadtil. Til det moderne liv hører, at børn har legetøj også for de voksnes skyld – ikke mindst som afladsbetaling til dem selv for diverse typer af skyldighed i forhold til børnene. De moderne gavegivningsritualer og situationer er et studie for sig og et interessant sådant.

Hvis der findes voksne med børn, som nægter at have legetøj, vil de være ilde stedt. Derimod kan der findes voksne, som nægter deres børn legetøj; de ville ikke være slet så slemt stillet, for det ville så være deres projekt, deres stil, men det ville givet være træls for deres børn. Uanset hvad er børnenes og de voksnes interesse i legetøjet sjældent sammenfaldende; det er en valplads for modstridende interesser; det er nok det, der får det til at tage sig ud som om talen kun er om børns eventuelle behov for legetøj.

Børns fornemmelser for legetøj

Såvidt har jeg prøvet at komplicere spørgsmålet og svare ved at henvise til diverse typer af andre instanser, som har et definerligt legetøjsbehov. Til spørgsmålet om børn da ikke også har sådan ét, vil jeg svare, at de selvfølgelig har brug for legetøj, sådan som nutidens liv er skruet sammen.

Det er også for dem et uundværligt medie i den kulturelle udveksling og kommunikation både i relation til deltagelsen på de ovennævnte arenaer med voksne fx i »køb« som rituel akt og i forhold til andre børn. De er nødt til at have det for at kunne være med, for at kunne snakke med og derigennem deltage i de kulturelle netværk børnene imellem. Der er status forbundet med at have det rigtige og det,

som er in. Det kan være redskabet til at deltage i forskellige aktiviteter som bytteri og samleri eller manifestere et gruppetilhør. Det spænder fra bamser, Starwars-figurer og Barbie-dukker til viskelædere og brugte telekort, eller hvad nu det aktuelle trip kører på.

Børn må tilegne sig stor know how hvad angår legetøj, og de besidder en flerdimensional viden om de materier, som nok kan stå mål med frøken Smillas fornemmelser for sne. De tilegner sig den i børnekredsløbet og fra kilder af hvilken som helst art. De mest læste børnebøger er således de legetøjskataloger, som kommer i november. Her sidder de med dem foran sig i de mørke morgener og studerer, mens de samtidig skovler et eller andet udefinerligt i munden. TV2's reklameflade har i perioder været den mest sete børneudsendelse overhovedet. Reklamestoffet er dels vigtigt for produktkendskab, men i langt højere grad er det nødvendigt som fællesreference og råstof for selvudtryk. Drengene har måttet følge med i Turtles-serier, sikkert af lyst, men også for at kunne være med næste dag i børnehaven. Fra medier og legetøj henter de fælles referencer og baggrundstof for den symbolske udveksling i form af snak, pjat, fortælling og legeaktiviteter, som er det centrale projekt, de har kørende med hinanden. Mediestof og legetøj har karakter af nødvendigt råstof for disse aktiviteter. Og det er som sådan, man må se det.

Børnene ligger ikke blot under for eller er påvirkede af dette stof, det bliver omformet i deres brug af det. Det Turtles-univers, der kører på skærmen, er et andet end det, som drengene fortæller det om til i deres lege og snak. Det idoliserede Barbie-univers, som ligger i dukker og udstyr, er et andet end det, pigerne fortæller

det om til i deres leg, ofte således at idolet direkte dekonstrueres fx i parodierende og farceagtige legeudgaver.

Børnene reproducerer ikke blot mediestoffet, de fortæller det om og vel at mærke til en historie, der i symbolsk form handler om dem selv og det daglige drama, de lever i dagligdagen med hinanden og de voksne. Det er ikke blot medier og legetøj, der påvirker deres leg og forestillinger. I den mundtlige uformelle børnekultur – legekulturen – tages dette stof i brug, hvis det dur til noget, og omformes. Produkternes brugbarhed i lege-kulturen skiller skidt fra kanel med hård hånd. Dette er nogle af de indsigter, der åbnes for, hvis man vender synsvinklen og anlægger legekulturens optik fremfor fx det pædagogiske projekts. Hvad angår yderligere uddybning af disse forhold, henvises til min bog *Legekultur*.

Har børn behov for alt det legetøj?

I forsøget på at besvare eller snarere at forstå spørgsmålet har jeg skitseret nogle af de dimensioner, der aktualiseres, når man anlægger en kulturanalytisk synsvinkel til forskel fra en pædagogisk/psykologisk eller sociologisk orienteret.

Et grundlag er en kulturhistorisk undersøgelse af fænomenet og dets betydningsramme. Et andet er analyse af medierne, de enkelte produkter, tekster og genstande med det formål at aflæse, hvad de siger om børns liv, om samfundet, voksenverdenens forestillinger og måde at organisere barndommen på. Synsvinklen er, at medieprodukter og legetøj repræsenterer sådanne forhold i symbolsk æstetiske former. Et tredje aspekt er en bestemmelse af receptionsforholdene, dvs. en beskrivelse og analyse af de sammenhænge, hvori disse kulturprodukter tages i brug af

børnene. Endelig er det en central dimension at anskue disse forhold i relation til lege-kulturens udtryksformer og arenaer, hvor disse produkter får en funktion som et råstof, hvorigennem børn kan forme, udtrykke og symbolisere deres erfaring med både barndom og moderne barneliv, og hvorigennem de er medspillere i frembringelsen af social og kulturel virkelighed.

En kulturanalytisk synsvinkel er ikke anlagt på at besvare spørgsmål på samme måde som det, man almindeligvis forstår ved »rigtig« videnskab, hvor verificeringen af påstande er alfa og omega, og koden er: sand/falsk – kan det bekræftes, eller kan det afkræftes. Har børn behov for alt det legetøj? Ja eller nej! Hvad jeg har prøvet at vise, er, at den måde at stille spørgsmålet på, er rent ud umulig eller vil reducere både spørgsmål og svar til så minimale snit, at det ikke vil kunne give megen viden. Kulturanalysens projekt er at undersøge fænomener og de sammenhænge, de indgår i, og gennem tolkning at aflæse kulturelle mønstre og betydninger.

På denne vis bliver beskæftigelsen med disse materier kilder til viden om både børn, kultur, kulturhistorie og samfund – ikke mindst det voksne samfund i almindelighed og dets organisering af og forestillinger om børn og barndom i særdeleshed. Barndommen og hvad dertil hører er parthaver i store sociale systemer og mytologiske komplekser, som ikke er uden betydning i det store spil.

Har børn behov for alt det legetøj? Ja, i denne verden med dens bredspektrede afhængighed af fænomenet ser det ud til, at de har det. En ting er sikkert: Legetøjet har et rent ud eksistentielt behov for dem.

Litteratur

- Ariès, Phillipe 1982: *Barndommens historie*. København.
- Bahktin, Mihael 1984: *Rabelais and his World*. Indiana University Press.
- Bateson, Gregory 1972: *A Theory of Play and Fantasy*. In *Steps to an Ecology of Mind*. New York.
- Cook-Gumperz, Jenny; Cosaro, William and Streeck, Jürgen (eds) 1986: *Childrens Worlds and Childrens Language*. Berlin.
- Cross, Gary 1997: *Kids' Stuff*. Harvard Press Cambridge
- Danbolt, Gunnar og Enerstvedt, Åse 1995: *Når voksenkultur og barns kultur møtes*. Oslo.
- Ehn, Billy og Løfgren, Orvar 1982: *Kulturanalys: Et etnologisk perspektiv*. Lund.
- Geertz, Clifford 1973: *The Interpretation of Cultures. Selected Essays*. New York.
- Gleerup, Jørgen 1991: *Opbrudskultur*. Odense.
- Hansen, Jens Ager 1990: *Voksenværk. Om voksnes forhold til børn og barndom*. Kbh.
- Hastrup, Kirsten 1992: *Det antropologiske projekt om forbløffelse*. København
- Fjord Jensen, Johan 1988: *Det dobbelte kulturbegreb den dobbelte bevidsthed*. I Hauge, H og Horstbøll, H. (eds): *Kulturbegrebets kulturhistorie*. Aarhus.
- Herron, R. E. and Sutton-Smith, B. 1971: *Childs Play*. Florida.
- Horstbøll, Henrik og Kaare Nielsen, Henrik (red.) 1990: *Delkulturer*. Aarhus.
- Huizinga, Johan 1963: *Homo Ludens*. København.
- Kildegaard, Bjarne 1981: *Hvis Columbus opdagede Amerika – hvem opdagede så barndommen?* Kontext. nr. 41.
- Kline, Stephen 1993: *Out of the Garden*. London.

- Klintberg, Bengt av 1987: *Råttan i pizzaen*. Stockholm. Dansk oversættelse: *Rotten i pizzaen*. 1989, København.
- Mouritsen, Flemming 1992: Children's literature. I Sv. Rossel (eds.): *A History of danish Litterature*. Seattle.
- Mouritsen, Flemming 1996: *Legekultur. Essays om børnekultur, leg og fortælling*. Odense.
- Opie, Iona and Peter 1987: *The Lore and Language of Schoolchildren*. Oxford.
- Opie, Iona and Peter 1969: *Children's Games in Street and Playground*. Oxford.
- Postmann, Neil 1987: *Når barndommen forsvinder*. København
- Roberts, Alasdair 1980: *Out to Play. The Middle Years of Childhood*. Aberdeen.
- Rodari, Gianni 1987: *Fantasiens grammatik*. København.
- Rönnberg, Margaretha 1989: *Skitkul*. Uppsala.
- Sigsgaard, Erik 1995: *Om børn og deres virkelighed*. København.
- Sigsgaard, Jens og Varnild, Ib (red.) 1982: *Det legede vi med*. København
- Stybe, Vibeke 1983: *Fra billedark til billedbog*. København.
- Sutton-Smith, Brian 1989: *Toys as Culture*. New York.
- Tjukovskij, Kornej 1980: *Fra to til fem år. Om børns sprog, digt og fantasi*. København.

Bristede illusioner

Der er mange, der går rundt og siger, at børn er ret dårlige til at kende forskel på, hvad der er virkelighed, og hvad der er fantasi, at de ikke rigtig kan holde realiteter og fiktioner ude fra hinanden. Det skal der nok være noget om. Omgangen med de voksne og deres særsyn undgår ikke at gøre sin virkning i det lange løb.

Fordomme, vaner, angst, afmagt og behov for at beskytte sig mod virkelighed, hvad enten den omkring eller den bag TV-Avisen, sætter sig som grå stær i synet, så vi oplever virkeligheden som fiktion og TV-Avisen som virkelighed. Sådan er der så meget.

For eksempel kan det ske, at de spiller en krigsreportage i fjernsynet. Vi reagerer på særlige måder med filtrene fremme. Et lille barn spørger, skræmt, men sagligt:

– Kan der også blive krig her?

– Skyder de også børn i krig?

Umiddelbart efter render de rundt udenfor og leger krig. Og bruger et par af de fiduser, de har set i fjernsynet. En særlig raffineret måde at gå omkuld på for eksempel.

Det kan man ikke tåle, bli'r forskrækket, griber måske ind, vil forklare, for tænk hvis de...

De ser undrende på én; som om leg var det samme som krig. Som om det ikke var lige præcis det modsatte. Som om vores virkelighed ikke var her, lige her og nu. Fjernsynet det er en virkelighed i stuen. Det der er i det, det er fiktion, i forhold til det.

Den er på sin side også virkelighed på sin måde. Hvem er det, der ikke kan sanse og samle? Hvem er det, der ikke kan se virkelighed gennem fordommenes sytten slør? Og reagerer som om det var ét fedt. Det er ikke bare børn.

Sådan var der engang en børnehave, der var på tur til naturhistorisk museum. Der har de flotte scenerier af landskaber og dyr. Afrikansk savanne, leopard lurende på abeunge. Dansk nåleskov, vinter, rådyr. Rævehule med legende unger og meget mere. Nogle af scenerierne har et historisk anlæg, stenalder for eksempel.

Vi voksne møder den slags med forhånds-kodning. Vi skuer dem på illusionerne. Det er museum, det er stenalder, det er jægerkultur. Billederne er det, de skal forestille. De er det, vi skal have at vide, det vi ved og det, vi fx skal have forklaret til børnene. Det gør, at vi ikke kan se det, de er.

Som nu scenen dér: Dansk skov anno stenalder. Der ligger et vildsvin med en pil i. Vi får straks jagt, jæger og andre syner op i det. Men ikke Camilla.

Hun var lidt foran de andre og ser tableauet.

– Hej, råber hun til de andre.

Skynd jer, kom. Se. Se her. Se derinde. Dér ligger en gris, der er væltet.